

Згідно ст. 17 Конституції України [6] захист інформаційної безпеки визнається найважливішою функцією держави. Головними критеріями віднесення питань захисту інформації до сфери державної функції захисту інформаційної безпеки, як вже зазначалося, є її велике суспільне значення і можливі суспільно-небезпечні наслідки несанкціонованих дій з такою інформацією. Крім того, якщо мова йде про захист інформаційної безпеки як функцію держави, то цей захист здійснюється державними органами на правових засадах.

Такі критерії обумовлюють певні характеристики захисту інформації з метою інформаційної безпеки: по-перше, випадки обмеження доступу інформації прямо передбачені законом; по-друге, ці обмеження пов'язані із забезпеченням інформаційних прав і свобод людини, забезпеченням інформаційних аспектів національної, державної, громадської безпеки, моральності, громадського здоров'я тощо. Тобто, мова йде про обмеження, які покликані гарантувати визначені законодавством безпечні умови життєдіяльності людини, суспільства і держави; і, по-третє, ще однією важливою характеристикою є те, що суб'єктом застосування цих обмежень виступають держава та її компетентні органи.

Таким критеріям відповідає лише інформація, обіг якої регулюється імперативними, адміністративно-правовими методами. Коли ж ми говоримо про захист інформації, що базується на праві власності на цю інформацію, наприклад, комерційної таємниці, об'єкта авторського права, інтелектуальної власності тощо, то мова, відповідно, повинна йти не про захист інформаційної безпеки, а про захист права власності. Зокрема, така думка підтверджується нормами ч. 3. ст. 30 Закону "Про інформацію", якими визначається, що громадяни, юридичні особи, які володіють інформацією професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного та іншого характеру, одержаною на власні кошти, або такою, яка є предметом їх професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного та іншого інтересу і не порушує передбаченої законом таємниці, самостійно визначають режим доступу до неї, включаючи належність її до категорії конфіденційної, та встановлюють для неї систему (способи) захисту.

У цитованій нами нормі ще раз наголошується на диспозитивному характері регулювання доступу до інформації, що знаходиться у приватній власності, в тому числі підкреслюється, що система захисту подібної інформації встановлюється її власником на власний розсуд. Тобто, подібна інформація може мати абсолютно різні ступені захисту, а може не мати такого захисту взагалі, крім того суб'єктом цього захисту є не держава, а фізичні і юридичні особи. А це вже не відповідає розумінню функції держави як суспільно-важливого напрямку її діяльності.

Отже, захист зазначених видів інформації теж здійснюється державою і її компетентними органами, але вже не в рамках функції захисту інформаційної безпеки, а в рамках правоохоронної функції, як захист права власності.

Література

1. Гостев И.М. Информационное право в России. // Конфидент. — январь — апрель. — 2000. — № 1–2. — С. 18.
2. Северин В.А. Правовые проблемы информационной безопасности предприятия // Юрист. — 2001. — № 6. — С. 29.
3. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. // Відомості Верховної Ради. — 1992. — № 48. — Ст. 650.
4. Северин В. А. Правовые проблемы информационной безопасности предприятия // Юрист. — 2001. — № 6. — С. 29.
5. Ярочкин В. И. Информационная безопасность. — М.: Международные отношения, 2000. — С. 351.
6. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — №30 — Ст. 141.

УДК 35.086(477)

О. Соболий

*здобувач кафедри адміністративного
та фінансового права ОНЮА*

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ОBOB'ЯЗКІВ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Реформування системи державної служби передбачає чітке визначення правового статусу державного службовця, в тому числі і його обов'язків. Обов'язок державного службовця — це обумовлені чинним законодавством про державну службу функції, які складають за своєю сутністю професійну діяльність щодо забезпечення виконання повноважень державного органу. На державного службовця покладається

досить широке коло обов'язків, які можна поділити на три види: основні (закріплені в Законі “Про державну службу” [1]), спеціальні (передбачені окремими законами, наприклад, Законом “Про міліцію” [2], “Про службу безпеки України” [3] тощо) і конкретні (визначені в посадових інструкціях і положеннях).

Перелік основних обов'язків державного службовця закріплені в статті 10 Закону “Про державну службу”. Одним із основних обов'язків державного службовця є **додержання Конституції України та інших актів законодавства України**. Дотримання цього обов'язку означає, що державний службовець повинен виконувати свої посадові повноваження дотримуючись таких конституційних принципів, як законність, захист прав і свобод людини і громадянина, верховенство права, підтримка конституційного ладу тощо. Державний службовець не має права застосовувати дії, які призводять до підриву авторитету державного органу, брати участь в діях, які порушують роботу державних органів.

До основних обов'язків відносяться: **забезпечення ефективної роботи та виконання завдань державних органів відповідно до їх компетенції**. Діяльність державних службовців повинна бути ефективною і в межах їхніх повноважень. Здійснення ним своїх посадових обов'язків повинно приводити до конкретних позитивних результатів, виявлятися у розробці і прийнятті нормативно-правових актів, юридичних документів, здійсненні інших управлінських дій. Обов'язок державного службовця щодо ефективності своєї діяльності виключає його формальне (бездіяльне) перебування на робочому місці у робочий час. Важливо зазначити, що державний службовець повинен результативно і ефективно виконувати саме свої посадові обов'язки (тобто виступати від імені державного органу), а не вирішувати свої особисті питання чи особисті питання інших осіб, політичних партій, релігійних організацій. Ефективність діяльності державного службовця залежить від своєчасного, належного, повного, творчого, ініціативного виконання покладених на нього завдань і повноважень. А це, в свою чергу, тісно пов'язане з суворим дотриманням тих меж повноважень, якими наділений державний орган, в цілому, і державний службовець, зокрема. Стосовно державних службовців діє принцип — “Дозволено тільки те, що передбачено законом”. Прийняття управлінських рішень, здійснення інших дій поза межами свої повноважень приводить до скоєння державним службовцем правопорушення (дисциплінарного, адміністративного, кримінального).

Перевищення своїх повноважень — це дії державного службовця, які виходять за межі повноважень, закріплених за посадою, яку він займає, і передбачених посадовою інструкцією (положенням) та іншими нормативно-правовими актами. Перевищення повноважень може мати місце у випадках здійснення дій: а) які відносяться до повноважень іншої посадової особи державного органу; б) які можуть здійснюватися тільки колегіально; в) які можуть здійснюватися і цією особою тільки за наявності у неї спеціальних повноважень (допуск до державної таємниці), або в особливих умовах (надзвичайного стану, воєнного стану тощо) — за їх відсутності; г) які не може здійснювати жодна посадова особа або державний орган (видання незаконного управлінського рішення). Саме тому важливо чітко визначити в посадових інструкціях (положеннях) перелік повноважень щодо посади, яку займають державні службовці.

Одним із важливих обов'язків державного службовця є **недопущення порушень прав і свобод людини та громадянина**, який є продовженням обов'язку додержання Конституції України та інших нормативно-правових актів, оскільки перелік основних прав і свобод людини передбачений саме в них. Цей обов'язок також тісно пов'язаний з конституційним положенням про те, що України є соціальною правовою державою. А це означає, що державні органи функціонують для реалізації прав і свобод людини і громадянина, а не людина існує для функціонування державних органів. Конституційно визнані права та свободи людини і громадянина представляють державу через державні органи і державних службовців, зобов'язують неухильно охороняти їх та створювати дійовий механізм їхньої реалізації. Саме тому, виконуючи свої посадові обов'язки, державні службовці повинні здійснювати свою діяльність маючи на меті забезпечення реалізації прав і свобод людини. А це означає: своєчасне видання нормативно-правових актів, які пов'язані з реалізацією громадянами своїх прав і свобод; обов'язкову реєстрацію (в установленому чинним законодавством порядку) нормативно-правових актів, які стосуються прав і свобод громадян; організацію виконання законів, що регулюють права та свободи громадян; надання допомоги громадянам у реалізації їхніх прав і свобод тощо.

На державного службовця покладається обов'язок **безпосереднього виконання покладених на нього службових обов'язків, своєчасне і точне виконання рішень державних органів чи посадових осіб, розпоряджень і вказівок своїх керівників**. Цей обов'язок виявляється в тому, що державний службовець повинен особисто виконувати ті завдання, які передбачені посадовою інструкцією і не може доручати їх виконання іншим особам (родичам, знайомим, законним представникам, адвокату). Тобто виконання службових обов'язків не може бути передоручено нікому, і з цього правила немає жодного винятку.

Неможливість особистої участі державного службовця у виконанні покладених на нього повноважень є підставою для припинення державно-службових відносин. Виконання тих чи інших посадових обов'язків завжди пов'язано певними часовими рамками. Ефективність державної служби багато в чому залежить від своєчасного виконання державним службовцем тих завдань, обов'язків, розпоряджень і вказівок, які на нього покладаються. Тому важливо не просто виконати певне завдання, вказівку чи розпорядження, а виконати його саме вчасно, тобто до певного строку. Несвочасне їх виконання може призвести до порушення прав і свобод людини, завдання матеріальної шкоди чи інших наслідків, за які передбачається юридична відповідальність (дисциплінарна, цивільно-правова, адміністративна, кримінальна).

На державного службовця покладається обов'язок виконувати: а) повноваження та завдання, які передбачені нормативно-правовими актами і посадовими інструкціями (положеннями); б) вказівки та розпорядження своїх керівників. Щодо останнього необхідно зазначити, що керівником є та посадова особа, яка вирішує питання прийому на державну службу, проходження державної служби і припинення службових відносин. Одночасно, державний службовець звільняється від виконання вказівок і розпоряджень керівників, які суперечать чинному законодавству.

У ході своєї професійної діяльності державний службовець зобов'язаний **зберігати державну таємницю, інформацію про громадян, що стала йому відома під час виконання обов'язків державної служби, а також іншої інформації, яка, згідно з законодавством, не підлягає розголошенню**. Державна таємниця — це вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому чинним законодавством, державною таємницею і підлягають охороні державою. Правовою підставою режиму державної таємниці є Конституція України, Закони України “Про державну таємницю” [4] (в редакції від 21.09.1999 р.), “Про інформацію” [5], міжнародні договори та інші нормативно-правові акти. До державної таємниці відноситься інформація у **сфері оборони**: про зміст стратегічних і оперативних планів та інших документів бойового управління, підготовку та проведення військових операцій, чисельність, дислокацію, бойову та мобілізаційну готовність, бойову та іншу військову підготовку, озброєння та матеріально-технічне забезпечення Збройних Сил України та інших військових формувань, про сили і засоби Цивільної оборони України, можливості населених пунктів, регіонів і окремих об'єктів для захисту, евакуації і розосередження населення, забезпечення життєдіяльності та виробничої діяльності об'єктів народного господарства у воєнний час або в умовах надзвичайних ситуацій, геодезичні, картографічні та гідрометеорологічні дані і характеристики, які мають значення для оборони тощо; у **сфері економіки, науки і техніки**: запаси та обсяги постачання стратегічних видів сировини і матеріалів, про загальний обсяг поставок, відпуску, закладення, освіження розміщення і фактичні запаси державного резерву; про використання транспорту, зв'язку, потужностей інших галузей та об'єктів інфраструктури держави; про плани, зміст, обсяг, фінансування та виконання державного замовлення для потреб оборони та безпеки тощо; у **сфері зовнішніх відносин**: про директиви, плани, вказівки делегаціям і посадовим особам з питань зовнішньополітичної і зовнішньоекономічної діяльності України, спрямовані на забезпечення її національних інтересів і безпеки; про військове, науково-технічне та інше співробітництво України з іноземними державами, якщо розголошення відомостей про це завдаватиме шкоди національній безпеці України тощо; у **сфері державної безпеки та охорони правопорядку**: про особовий склад органів, що здійснюють оперативно-пошукову діяльність; про засоби, зміст, плани, організацію, фінансування та матеріально-технічне забезпечення, форми, методи і результати оперативно-розшукової діяльності тощо.

Одночасно, чинне законодавство закріпило перелік відомостей, які не можуть бути віднесені до державної таємниці, якщо при цьому будуть звужуватися зміст і обсяг конституційних прав і свобод людини і громадянина, завдаватиметься шкода здоров'ю та безпеці населення: про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту; про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, які сталися або можуть статися і загрожують безпеці громадян; про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і культури населення; про факти порушень прав і свобод людини і громадянина; про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб; інша інформація, яка відповідно до законів та міжнародних договорів не може бути засекречена.

За порушення законодавства про державну таємницю винні особи (громадяни і посадові особи) несуть дисциплінарну, кримінальну та адміністративну відповідальність.

Окрім державної таємниці, державні службовці зобов'язані зберігати:

– комерційну таємницю — відомості, пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, управлінням, фінансами та іншою діяльністю підприємства чи іншого суб'єкта господарської діяльності, розголошення яких може завдати шкоди його інтересам;

– лікарську таємницю — певним чином задокументовану інформацію про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну та сімейну сторони життя громадянина;

– таємницю усиновлення (удочеріння);

– відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист;

– відомості про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби тощо.

Обов'язок **постійно вдосконалювати організацію своєї роботи і підвищувати професійну кваліфікацію** передбачає необхідність постійно підтримувати і підвищувати державним службовцем рівня своєї кваліфікації, вести пошук нових форм і методів управління діяльності. Оскільки державний службовець є представником держави, він повинен виконувати покладені на нього державні повноваження на високому професійному рівні. Важливу роль в цьому повинна відіграти Комплексна програма підготовки державних службовців, затв. Указом Президента України від 9 листопада 2000 р., яка передбачає підготовку державних службовців, що відзначатимуться: а) здатністю запроваджувати цінності демократичної, правової, соціальної держави та громадянського суспільства, неухильно відстоювати права і свободи людини і громадянина; б) професійними вміннями і навичками, що ґрунтуються на сучасних спеціальних знаннях, аналітичних здібностях та майстерності застосування засобів і методів управлінської науки; в) стратегічним мисленням та особистісними якостями, необхідними для прийняття та успішної реалізації управлінських рішень. Проведення адміністративної реформи в Україні ставить одним із завдань забезпечення державних органів працівниками з високим рівнем професіоналізму і культури, здатних компетентно і відповідально виконувати завдання і функції держави, впроваджувати новітні соціальні технології, сприяти інноваційним процесам.

Обов'язок **сумлінно виконувати свої посадові обов'язки, ініціатива і творчість у роботі** безпосередньо впливає із вищенаведеного обов'язку і включає в себе низку таких складових, як своєчасне, точне, чітке, інтенсивне, ефективне виконання покладених завдань. Сумлінність нерозривно пов'язана з творчістю і ініціативністю державного службовця. Діяльність державного службовця повинна мати творчий характер. Недостатньо будь-якою ціною виконувати службові обов'язки, доручення чи вказівки керівника, а необхідно виявити при цьому творчість у виборі того варіанту рішення, яке буде найбільш ефективне, доцільне та оптимальне в цій ситуації. На державного службовця покладається обов'язок виявляти ініціативність у своїй діяльності, яка знаходить вияв в його активній поведінці щодо внесення нових пропозицій при вирішенні тих чи інших питань, що належить до його повноважень. Тобто, державний службовець не повинен тихо сидіти і чекати на вказівки та розпорядження з боку керівника, а самому ініціювати вирішення певних питань.

Література

1. Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 52. — Ст. 49.
2. Там само. — 1991. — № 4. — Ст. 20.
3. Там само. — 1992. — № 27. — Ст. 382.
4. Офіційний вісник України. — 1999. — № 42. — Ст. 2075.
5. Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 48. — Ст. 650.

УДК 342.95(477)

А. Осадчий
асистент кафедри адміністративного
та фінансового права ОНЮА

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТ ЗАПРОВАДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮСТИЦІЇ В УКРАЇНІ

Запровадження адміністративної юстиції як форми судового захисту прав громадян у їх відносинах з органам виконавчої влади, крім створення системи адміністративних судів, вимагає її якісного